

Педагогічна освіта

УДК: 373.015.31

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18363991>

Вплив факторів на розвиток творчої особистості учнів в умовах освітнього середовища

Поліщук Світлана Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені

Івана Огієнка

вул. І. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32302, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-1325-0143>

Прийнято: 02.01.2025 | Опубліковано: 25.01.2026

***Анотація:** Метою написання статті є теоретичне обґрунтування сутності освітнього середовища закладу загальної середньої освіти та виявлення факторів його впливу на розвиток творчої особистості учнівської молоді.*

У процесі дослідження використано методи аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації науково-педагогічної і психологічної літератури з проблем формування особистості в освітньому середовищі. Застосовано порівняльно-логічний аналіз для визначення основних підходів до трактування поняття «освітнє середовище» та факторів його впливу на розвиток особистості учня.

У статті розкрито концептуальні засади освітнього середовища, визначено його структурні компоненти та функціональні характеристики. Проаналізовано вплив соціальних, педагогічних, психодидактичних і предметно-просторових факторів на розвиток творчих здібностей, соціальної активності

та пізнавальних процесів учнів. Обґрунтовано провідну роль освіти і виховання як регулюючих чинників розвитку особистості, здатних посилювати позитивний вплив середовища та нейтралізувати негативні фактори. Акцентовано значення співпраці вчителя й учнів, партнерської взаємодії, створення ситуацій успіху та формування умов для самоосвіти й самовиховання.

Освітнє середовище закладу загальної середньої освіти має значний потенціал для формування творчої, соціально активної та компетентної особистості учня. Ефективність його впливу забезпечується цілісною організацією навчально-виховного процесу, застосуванням сучасних педагогічних підходів і орієнтацією на особистісний розвиток учнів, що відповідає завданням модернізації національної освіти та її інтеграції у європейський і світовий освітній простір.

***Ключові слова:** освітнє середовище, особистість, учень, формування, встановлення, фактори, успіх, вплив, розвиток, заклад.*

The Influence of Factors on the Development of Students' Creative Personality in the Educational Environment

Polishchuk Svitlana Viktorivna

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Pedagogy and Education Management,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
61 I. Ohienko St., Kamianets-Podilskyi, 32302, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-1325-0143>

Abstract: *The purpose of the article is to theoretically substantiate the essence of the educational environment of a general secondary education institution and to identify the factors of its influence on the development of students' creative personality.*

In the course of the research, the methods of analysis, synthesis, generalization, and systematization of scientific, pedagogical, and psychological literature on the problems of personality formation in the educational environment were used. A comparative and logical analysis was applied to determine the main approaches to interpreting the concept of the “educational environment” and the factors of its influence on the development of a student's personality.

The article reveals the conceptual foundations of the educational environment and defines its structural components and functional characteristics. The influence of social, pedagogical, psychodidactic, and spatial–material factors on the development of students' creative abilities, social activity, and cognitive processes is analyzed. The leading role of education and upbringing as regulatory factors of personality development is substantiated, as they are capable of enhancing the positive influence of the environment and neutralizing negative factors. Emphasis is placed on the importance of teacher–student cooperation, partnership-based interaction, the creation of situations of success, and the formation of conditions for self-education and self-upbringing.

The educational environment of a general secondary education institution has significant potential for the formation of a creative, socially active, and competent student personality. The effectiveness of its influence is ensured by the holistic organization of the educational process, the use of modern pedagogical approaches, and an orientation toward students' personal development, which corresponds to the objectives of modernizing national education and its integration into the European and global educational space.

Keywords: *educational environment, personality, student, formation, development, factors, success, influence, growth, institution.*

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві постійно відбуваються соціальні зміни, які зумовлюють підвищені вимоги до якості освіти та актуалізують потребу в інноваційних процесах у галузі освіти. Суспільству необхідний випускник нової генерації – високорозвинений, конкурентоспроможний фахівець, педагог-професіонал і керівник, здатний до прийняття нестандартних рішень та готовий ефективно працювати в умовах динамічних змін, а також заклади освіти, що є конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг. Формуванню цих орієнтирів сьогодні надається особливої значущості.

У зв'язку з цим надзвичайно актуальним є питання створення та розвитку сучасного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти.

Концепція «Нова українська школа» спрямована на вирішення ключових завдань розвитку національної системи освіти та акцентує увагу педагогів на необхідності формування інноваційного освітнього середовища, яке характеризується безпечністю, відкритістю, доступністю для учнів і орієнтацією на їхні індивідуальні потреби [2, с. 51].

Окреслені положення знайшли відображення й у наказі Міністерства освіти і науки України № 283 від 23 березня 2018 року «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи», де підкреслюється, що сучасний заклад освіти має забезпечувати таке освітнє середовище, яке створює умови для самовираження та творчого розвитку кожної дитини [12].

Необхідність розв'язання проблеми створення ефективного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти зумовлена потребою його системного оновлення відповідно до суспільних змін і викликів сучасності. Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті та інші нормативно-правові акти визначають стратегічні цілі та

пріоритети розвитку національної освітньої системи, яка має відповідати запитам суспільства та індивідуальним освітнім потребам особистості.

Активна інтеграція України до європейського й світового освітнього простору передбачає впровадження міжнародних стандартів освіти та оновлення змісту навчання. За таких умов безперервний професійний розвиток педагогічних працівників і систематичне підвищення рівня їхньої компетентності стають важливими чинниками забезпечення якості освіти. Динамічні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, потребують гнучкої адаптації освітньої системи до нових соціокультурних реалій.

Відповідно до Закону України «Про освіту», основною метою освіти є цілісний розвиток особистості, розкриття її здібностей і потенціалу, формування системи цінностей та ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності й самореалізації. Освіта також покликана виховувати відповідальних громадян, спроможних до свідомої участі в суспільному житті та спрямування власної діяльності на благо суспільства й держави, що забезпечує сталий розвиток України та її європейську інтеграцію [4].

Науковець Л. Остапенко зауважує, що така постановка питання характеризує навчання й виховання як єдиний безперервний процес і означає, що головним завданням діяльності закладу освіти є не лише надання учням відповідного рівня знань, а й формування їх як особистостей із гармонійно поєднаними морально-естетичними та психологічними якостями. Зазначені завдання, за її словами, мають розв'язуватися одночасно, при цьому провідну роль відіграє високий рівень освітньої підготовки, насамперед ґрунтовні знання навчальних предметів [10].

Це дозволяє дійти висновку, що належний рівень підготовки учнівської молоді може бути досягнутий лише за умови ефективної та продуманої організації освітнього процесу педагогічним колективом. У цьому зв'язку слушною є позиція В. Кременя, який наголошує, що підвищення якості освіти

неможливе без зосередження уваги на її центральній постаті – педагогові. Сучасний викладач має не тільки ґрунтовно володіти навчальним предметом, а й бути обізнаним у відповідній науковій галузі, здійснювати міжпредметні зв'язки, проєктувати освітні програми та формувати в здобувачів освіти здатність до самостійного навчання. Реалізація зазначених завдань можлива лише за умови творчого характеру педагогічної діяльності. Педагог із високим рівнем професіоналізму усвідомлює особистісну значущість кожного аспекту власної професійної діяльності та відповідальність за її результати [7].

Вищезазначене свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення освітнього середовища та впливу його факторів на розвиток творчої особистості учня є актуальним напрямом сучасних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, цій проблематиці присвячено праці Дж. Гібсона, У. Майса, Т. Менга, М. Туровея, О. Балла, С. Максимової, О. Піхоти, Є. Бондаревської, В. Рибалки, А. Козинської, Т. Водолазької, М. Бібік, В. Семиченко, С. Сисоєвої та інших.

Концептуальні засади освітнього середовища та його впливу на розвиток творчої особистості розкрито в наукових доробках зарубіжного науковця В. Ясвіна, який вважає, що освітнє середовище – це характеристика життєдіяльності закладу освіти, система впливів і умов формування особистості, а також система можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному та предметно-просторовому оточенні учня.

Сучасні форми та засоби організації навчального процесу в освітньому середовищі закладів освіти досліджували такі науковці, як Л. Остапенко, Л. Білова, С. Мелікова, В. Кремінь, С. Сисоєва та інші.

Проблема формування учнівської молоді як особистості в умовах освітнього середовища школи знайшла відображення в наукових працях К. Філіпчук, О. Дмитрієвої, Є. Ільїна, Г. Мешко, Л. Крившенко, Г. Фреяка, Б. Штерна, М. Братко, Є. Сіменик ([16]) та інших.

У своїх дослідженнях автори (А. Сущенко, В. Кравченко, Ю. Кузьменко, К. Андрєєва [18]) пов'язують вплив освітнього середовища на розвиток і становлення учня як особистості із сучасним розвитком вітчизняної освітньої системи, що супроводжується засвоєнням учнями систематизованих знань, умінь і навичок, розвитком розумових здібностей, формуванням світогляду, моральних цінностей і пізнавальних процесів.

Саме на розв'язання зазначеної проблеми спрямований зміст Закону України «Про освіту», який передбачає всебічний і гармонійний розвиток особистості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених проблемам освітнього середовища та розвитку особистості учня, низка аспектів залишається недостатньо вивченою. Недостатньо розкритими залишаються питання взаємозв'язку соціальних, педагогічних, психодидактичних і предметно-просторових факторів та механізмів їх інтегрованої дії у процесі формування творчих здібностей учнів. Також потребує уточнення роль освіти і виховання як регулюючих чинників, здатних не лише посилювати позитивний вплив освітнього середовища, а й нейтралізувати негативні впливи зовнішніх умов.

Окремої уваги потребує проблема створення в освітньому середовищі умов для самоосвіти та самовиховання учнів, формування партнерської взаємодії між учителем і здобувачами освіти, а також систематичного забезпечення ситуацій успіху як чинника розвитку творчої особистості. Зазначені аспекти зумовлюють необхідність подальших досліджень у контексті модернізації національної освіти та впровадження ідей Нової української школи.

Формулювання цілей статті (визначення завдання). Метою статті є дослідження та виявлення факторів освітнього середовища закладу загальної середньої освіти та визначення їхнього впливу на розвиток творчої особистості учнівської молоді.

Мета дослідження передбачає реалізацію таких завдань:

- дослідити проблематику та обґрунтувати важливість всебічного розвитку особистості учня;
- розкрити сутність освітнього середовища закладу загальної середньої освіти та здійснити оцінювання впливу його факторів на розвиток творчої особистості учня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найбільш складних і водночас ключових проблем освітнього середовища закладів загальної середньої освіти, як і будь-яких інших освітніх інституцій, є проблема особистості, її розвитку та формування.

Досвід і практична діяльність свідчать про багатогранність окресленої проблеми, що зумовлює потребу її розгляду з різних позицій, представлених у шкільному освітньому середовищі. У зв'язку з цим актуалізується необхідність уточнення змісту поняття «особистість».

Так, К. Філіпчук трактує особистість як людського індивіда, сформованого в процесі суспільного розвитку, який виступає суб'єктом діяльності, спілкування та пізнання й формується під впливом конкретно-історичних умов існування суспільства.

Порівнюючи категорії «людина», «особистість» та «індивідуальність», дослідники наголошують, що індивідом людина народжується, особистістю стає в процесі соціалізації, а індивідуальність утверджує протягом життя. З огляду на це особливої значущості набуває усвідомлення поняття «розвиток особистості». Розкриваючи його зміст, Л. Кривченко зазначає, що розвиток являє собою процес кількісних і якісних змін у фізіологічній, психічній, інтелектуальній та духовній сферах людини, який відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і стихійних чинників.

Практичний досвід і результати наукових спостережень підтверджують, що окреслена проблема має складну, багаторівневу структуру, у зв'язку з чим

потребує аналізу з різних точок зору, представлених у межах освітнього простору закладу загальної середньої освіти. Саме тому виникає потреба в уточненні змісту базового поняття «особистість».

Зокрема, за визначенням К. Філіпчука, особистість розглядається як людина, сформована в процесі суспільного розвитку, яка виступає активним суб'єктом діяльності, спілкування та пізнання і чий розвиток зумовлений конкретними історичними умовами існування суспільства.

Аналізуючи співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість» та «індивідуальність», дослідники підкреслюють, що індивід є біологічно заданим, особистість формується в ході соціалізації, тоді як індивідуальність утверджується через самореалізацію та самоствердження. У цьому контексті особливого значення набуває осмислення категорії «розвиток особистості». Так, Л. Кривченко визначає розвиток як динамічний процес кількісних і якісних перетворень у фізичній, психічній, інтелектуальній та духовній сферах людини, що відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, як керованих, так і некерованих.

З цього приводу науковець К. Філіпчук звертає увагу на те, що в сучасному інформатизованому світі освіта стає вирішальним чинником суспільного розвитку та важливою складовою формування і розвитку людської особистості. Розкриваючи своє бачення сутності й значення освіти у становленні людини як особистості, К. Філіпчук зазначає, що сьогодні цілком очевидним є факт: без належного рівня освіти людина не може повноцінно реалізувати себе як особистість. Науковець акцентує на тому, що високий рівень освіченості населення є важливим чинником, який позитивно впливає на створення сприятливих умов для повної реалізації прав і свобод людини та громадянина [9].

У цьому контексті особлива роль належить освітньому середовищу, під яким у педагогіці розуміють сукупність умов, що впливають на формування та функціонування людини в суспільстві, розвиток її здібностей, потреб і інтересів.

У наукових дослідженнях В. Боденка, М. Віленського, А. Куракіної, В. Коніва, Ю. Мануйлової, А. Хуторського освітнє середовище тлумачиться як сукупність природних і спеціально організованих соціокультурних умов життєдіяльності людини. Воно охоплює зміст освітнього процесу та різноманітні педагогічні засоби, що забезпечують активну й результативну діяльність здобувачів освіти та створюють умови для цілеспрямованого розвитку особистості [8].

Н. Ногас визначає освітнє середовище як відкриту, складно організовану, інтегровану та динамічну систему. На її думку, структура освітнього середовища включає кілька взаємопов'язаних компонентів, а саме:

- **суб'єктний**, який передбачає наявність учасників освітнього процесу – носіїв соціального досвіду, що передається в процесі взаємодії за допомогою відповідних засобів, технологій та предметно-просторових умов, необхідних для розвитку пізнавальних процесів і засвоєння соціального досвіду;
- **соціальний**, що забезпечує формування та вдосконалення професійних умінь, навичок і компетентностей на рівні відтворення, продуктивної діяльності та творчого застосування, яке неможливе без практичної активності, самостійного пошуку, удосконалення набутих способів дій і створення нових;
- **просторово-предметний**, який створює умови для розвитку комунікативної взаємодії та діяльності через набуття досвіду спілкування з іншими суб'єктами й оволодіння ефективними технологіями в конкретних освітніх умовах;

- **психодидактичний**, що охоплює навчальні програми, систему засобів і технологій навчання, а також стиль викладання й педагогічної взаємодії [13].

Основна місія сучасного закладу загальної середньої освіти полягає в забезпеченні учнів необхідними знаннями, що сприятимуть їхньому всебічному розвитку та становленню як особистостей. У зв'язку з цим зростає потреба в упровадженні інноваційних підходів, методів і форм педагогічної взаємодії з учнями. У цьому аспекті особливо актуальною залишається думка В. Сухомлинського, який наголошував, що одним із ключових чинників педагогічної творчості є прагнення вчителя до постійного пошуку й осмислення результатів власної діяльності. Усвідомлений аналіз успішних і проблемних аспектів взаємин із вихованцями, на його переконання, є важливою передумовою професійного зростання педагога.

Це дозволяє стверджувати, що ефективна взаємодія між учителем і учнями, партнерський характер навчання, спільна пізнавальна діяльність і систематичне створення ситуацій успіху виступають важливими складниками самореалізації особистості в освітньому середовищі.

У зазначеному контексті поділяємо позицію Н. Божко та Л. Мельник, які підкреслюють, що сучасне освітнє середовище передбачає оновлення змісту освіти, впровадження нових освітніх технологій, а також розвиток інтелектуального потенціалу здобувачів освіти. Сучасний навчальний заклад, на його думку, має формувати не лише систему знань, а й творчу, компетентну особистість, здатну ефективно застосовувати набуті знання для успішної діяльності в різних сферах суспільного життя [5, с. 78].

При цьому слід зазначити, що розвиток творчої особистості учня закладу загальної середньої освіти значною мірою залежить від впливу факторів освітнього середовища.

Фактор (від лат. factor – «той, що виробляє») за висловом науковця Б. Штерна – це причина, рушійна сила, зовнішній або внутрішній імпульс розвитку освітніх систем та їхніх суб'єктів. При цьому Б. Штерн наголошує на необхідності розрізняти поняття «чинники» та «умови», які самі по собі не породжують необхідних змін, але можуть сприяти або, навпаки, ускладнювати дію чинників. Деякі зовнішні умови, що істотно ускладнюють досягнення цілей, називають «факторами ризику». Такі фактори доцільно передбачати, щоб здійснити профілактичні заходи або застосувати способи компенсації їхнього негативного впливу [16].

Дослідження наукових праць Б. Штерна, С. Максименка, О. Степанова, М. Фіцули, А. Кузьмінського та інших з питань впливу факторів на розвиток і становлення учнів як особистостей свідчать, що традиційно до таких факторів відносять соціальне середовище, спадковість, виховання та освіту. Вони впливають на особистість учня протягом усього періоду його життя. Водночас, як показують дослідження, питома вага, конкретні форми та механізми дії цих факторів змінюються по мірі дорослішання учня.

Водночас необхідно враховувати, що формування особистості учня є цілісним біосоціальним процесом удосконалення людини, який відбувається під впливом як зовнішніх чинників середовища, так і внутрішніх, індивідуально зумовлених особистісних особливостей.

Освітня система та педагогічна діяльність здатні лише опосередковано й частково впливати на зовнішні фактори, що тією чи іншою мірою визначають процес становлення учня як особистості. До таких чинників, зокрема, належать освітня політика держави, соціокультурний контекст, збереження й розвиток традицій та інші елементи суспільного середовища.

Разом із тим, як зауважує Б. Штерн, низка біологічних, насамперед генетичних і природних факторів, не формується самостійно. У зв'язку з цим освіта, а особливо виховний процес у межах закладу загальної середньої освіти,

який створює відповідне освітнє середовище, традиційно розглядається як специфічний регулятивний механізм. Саме він може відігравати провідну роль у розвитку особистості учня, водночас справляючи суттєвий вплив на формування інших сфер суспільного життя.

Цей чинник у певній мірі посилює позитивний вплив на особистість учня та одночасно зменшує або нейтралізує негативний. Особливо значущим є вплив освіти на становлення та розвиток особистості учня через процеси самоосвіти та самовиховання. Саме на цей аспект формування особистості слід звернути увагу педагогам закладів освіти, прищеплюючи учням розуміння важливості самовдосконалення.

У свою чергу це сприяє формуванню позитивних якостей підростаючого покоління та певною мірою забезпечує перспективні взаємини людини з оточуючим середовищем у економічній, соціальній та здоров'язбережувальній сферах. При цьому для досягнення гуманістичних цілей надзвичайно важливо враховувати взаємозв'язок людини та середовища в освітньому процесі.

Проведені дослідження свідчать, що освітнє середовище включає природне та географічне оточення, які впливають на здоров'я та психіку учнів, проте набагато ефективнішим є вплив соціального середовища, оскільки саме воно сприяє соціалізації та соціальному вихованню.

Освіта відображає, концентрує та транслює до внутрішнього світу здобувачів освіти (учнів) цінності та вимоги «мегасередовища». До них належать проблеми та імперативи екології, безпеки тощо, які в тій чи іншій мірі впливають на розвиток творчої особистості учнів.

Аналіз наукової літератури з питань розвитку творчої особистості учнів в умовах освітнього середовища свідчить, що вплив середовища на цей процес є досить значним. Водночас можливості освіти регулювати цей процес обмежені, тому особлива роль як провідного чинника розвитку особистості належить освіті та вихованню. Особливо важливим є виховання, оскільки воно базується на

високих моральних ідеалах і зразках, передбачає залучення учнівської молоді до активної творчої діяльності, пробудження прагнення до самовдосконалення та саморегуляції. Саме завдяки цьому виховання стає ключовим фактором досягнення освітніх цілей.

З огляду на викладене вище, доцільно виокремити низку закономірностей розвитку особистості учня в умовах освітнього процесу:

- розвиток особистості в освітньому середовищі значною мірою зумовлюється зовнішніми чинниками, зокрема впливом соціального оточення, змістом програм навчання й виховання, діяльністю педагога, взаємодією з колективом та близькими людьми. Водночас ці впливи не є прямими, а опосередковуються внутрішнім світом дитини – її установками, ціннісними орієнтаціями, мотивами, оцінками та прагненнями. Лише за умови трансформації зовнішніх стимулів у внутрішні спонукання вони стають чинниками особистісного розвитку;
- визначальне значення в процесі становлення особистості належить свідомості, що забезпечує осмислення пізнавальних явищ і процесів, проте важливу роль відіграють також інтуїтивні механізми, підсвідомі процеси, емоційна сфера, а також спільні переживання та прагнення в колективі;
- формування учня як особистості відбувається в конкретній соціальній ситуації розвитку під впливом постійно зростаючих і ускладнених навчально-виховних завдань, які перебувають у зоні найближчого розвитку. За підтримки педагога або із застосуванням цифрових освітніх ресурсів учень опановує нові знання й уміння, збагачує життєвий досвід та формує систему ціннісних орієнтацій;
- шляхом цілеспрямованого регулювання зовнішніх умов, створення розвивального освітнього середовища та стимулювання активної діяльності здобувачів освіти педагог і педагогічна система

впливають на формування внутрішнього світу дитини, сприяють розвитку її соціальної активності, здатності до саморегуляції, а також готовності до перетворення навколишнього середовища й самовдосконалення [16].

Висновки. Все вищезазначене дає підстави стверджувати, що освітнє середовище здійснює безпосередній вплив на розвиток творчої особистості учнів, сприяє формуванню соціально активної, високоінтелектуальної та компетентної особистості та забезпечує розвиток національної освіти в контексті її інтеграції в європейський та світовий освітні простори.

Цей процес відбувається, насамперед, за рахунок підвищення якості навчально-виховного процесу.

Найбільш впливовими факторами освітнього середовища, що сприяють розвитку та становленню учнів як особистостей, є:

- безпосередньо освіта і виховання, впливи педагога, колективу та близьких людей;
- свідомість і емоції учнів, колективні переживання і прагнення, допомога педагога, створення розвивальних ситуацій, надання можливостей для самоосвіти.

Таким чином, освітнє середовище закладу загальної середньої освіти володіє значним потенціалом для формування і становлення учнівської молоді як особистості.

Список використаних джерел

1. Бацула Н.В., Г.Ю. Кравченко Створення освітнього середовища закладу загальної середньої освіти як засобу управління професійним розвитком учителів початкової школи. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків – м. Торунь, 3-4 бер. 2020 р.* Харків : ФОП Панов А.М., 2020. С. 236.
2. Гриневич Л., Божинський В., Крижановська В. Перезавантаження реформи «Нова українська школа»: впровадження нового змісту базової середньої

- освіти : Аналітична записка. Серія «Освіта України під час війни». Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024. 17 с.
3. Дороніна Т., Побоча Т. Людський капітал як стратегічний ресурс вищої освіти: інвестиційна політика ЗВО. *Вісник науки та освіти*, 2023 С. 179-186.
 4. Закон України «Про освіту»: станом на 05.09.2017 / *Верховна Рада України. офіц. вид.* Київ: Парламентське видавництво, 2017. 40 с. (Сер. «Закони України»).
 5. Божко Н. В., Мельник Л. Б. Компетентнісне навчання в сучасних умовах – шлях до оновленої освіти. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): зб. наук. праць.* Дрогобич, 2023. № 20. 86 с.
 6. Кравченко Г.Ю. Управління інноваційною діяльністю у закладі загальної середньої освіти в умовах змін. *Імідж сучасного педагога : електрон. наук. фах. журн. № 4(211)*, 2023. 159 с.
 7. Кремень, В.Г., Луговий, В.І., Саух П. Освіта і наука – основа інноваційного людського розвитку *Вісник НАПН України*, 2 (2), 2021. С. 1-5.
 8. Левицька О.І., Макар Л.М. Соціалізація підлітків засобами гурткової роботи в закладах загальної середньої освіти *Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти 15 травня 2025 року.* Харків. С. 120-122.
 9. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика». *Збірник наукових праць / ред. кол.: Н.В. Ільченко (голова) та ін.* Ірпінь, 2020. 100 с.
 10. Остапенко Л.М. Компоненти громадянської ідентичності та особливості їх розвитку. *Шляхи розвитку науки та освіти в умовах сьогодення. Збірник*

- матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції 15 травня 2024 року/за ред. Торяник Л.О. ВСП «СФК НУХТ». Суми, 2024. С. 143-146.*
11. Піменова О.О., Савчук Н.А. Особливості емоційного вигорання викладачів вищих навчальних закладів: виклики сучасності. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія. Науковий Журнал. Вип. 1, 2025. С. 100-105.*
12. Поліщук С., Совтисік Д. Стратегічні пріоритети розвивального освітнього середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах санаторно-курортного закладу. *Академічні візії, 2025. (48).*
13. Ногас Н.І. Адміністративно-правові засади забезпечення якості вищої освіти : дис. ... канд. філос. наук : 081 / Назар Ігорович Ногас. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 203 с.
14. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи: наказ Міністерства освіти і науки України № 283 від 23 березня 2018 року.
15. Стаднійчук І.П. Інноваційна педагогіка, 2022. Вип. 53(1). С. 188-191.
16. Братко М.В., Сіменик Є.С. Освітнє середовище закладу загальної середньої освіти як детермінанта професійної адаптації педагога. *Теорія і методика професійної освіти. Вип. 17. Т. 1, 2024. С. 92-97.*
17. Ковальчук В. Освітнє середовище закладу професійної освіти як фактор розвитку особистості майбутнього фахівця. *Креативна педагогіка: [науковий журнал] / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2023. Вип. 16. 141 с. С.48-53*
18. Сущенко А. В., Кравченко В. М., Кузьменко Ю. А., Андрєєва К. О. Професійна підготовка майбутніх педагогів закладів вищої освіти на засадах менторства як педагогічна проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. Наук. Ан.. / [редкол.: А. В. Сущенко (гол. ред) та ін.]. Запоріжжя, 2021. Т. 2. Вип. 79. С. 124-129.*

19. Швець Т.В. Варіативне відкрите освітнє середовище як умова реалізації тьюторингу в закладі загальної середньої освіти. *Педагогічні науки: теорія і практика*, 2023. DOI:[10.26661/2786-5622-2023-4-19](https://doi.org/10.26661/2786-5622-2023-4-19)
20. Штерн Б.О. Фактори розвитку особистості здобувача освіти. *Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика»*. Зб. наук. пр. : редкол.: Н.В. Ільченко (голова) та ін. Ірпінь, 2020. 100 с. С. 31-35.